

BARANJA KROZ POVIJEST
ZBORNİK RADOVA ZNANSTVENOG SKUPA

BIBLIOTHECA CROATICA: SLAVONICA, SIRMIENSIA ET BARANYENSIA

Zbornici skupova • Acta symposiorum

Knjiga 3

Nakladnik

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

Za nakladnika

Marija Karbić

Recenzenti

Darko Vitek

Branko Ostajmer

Lektura

Jasmina Han

Prijevod sažetaka na engleski

Mica Orban Kljajić

Grafička priprema

Domagoj Maratović & Krešendo

Likovna oprema

Krešendo, Osijek

ISBN 978-953-8102-47-9

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku pod brojem 150922060.

Izdavanje ove knjige novčano je pomoglo

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.

BARANJA KROZ POVIJEST

ZBORNIK RADOVA
ZNAJSTVENOG SKUPA S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
ODRŽANOG U OSIJEKU 17.-18. RUJNA 2020.

UREDILI
Dinko Župan i Stanko Andrić

Slavonski Brod, 2024.

Sadržaj

Predgovor	11
Program skupa	13
 <i>Dragana Rajković / Jacqueline Balen</i>	
Baranja – arheološki lokaliteti i nove spoznaje o naseljavanju tijekom neolitika i eneolitika	19
 <i>Igor Vukmanić</i>	
Povijesne mape kao izvor o rimskim lokalitetima u Baranji	41
 <i>Marija Karbić</i>	
Baranjska županija i njezini župani u srednjem vijeku	71
 <i>Stanko Andrić</i>	
Srednjovjekovni samostani na području današnje hrvatske Baranje	85
 <i>Monika Bereš / Denis Njari</i>	
Vlastelinstva u Baranji u kasnom srednjem vijeku	95
 <i>Ratko Ivanušec / Petar Seletković</i>	
Posjed Szöllös (Hercegszöllös) u srednjem vijeku i ranom novom vijeku i graditeljska slojevitost srednjovjekovne crkve u Kneževim Vinogradima od 13. do 18. stoljeća	119
 <i>Andelko Vlašić</i>	
Vojne prometnice u Baranji tijekom osmanske vlasti i njihov utjecaj na stanovništvo i okoliš	147
 <i>Ferenc Vég</i>	
<i>Arte, marte et avitico jure</i> : posjedi obitelji Zrinski u Baranjskoj županiji u drugoj polovici 17. stoljeća	171
 <i>Goran Dejanović</i>	
Baranja u kontekstu novoga habsburško-osmanskoga rata (1663.-1664.) s posebnim osvrtom na zimsku vojnu Nikole VII. Zrinskoga	193

Andrej Žmegač Biljski dvorac, Eugen Savojski i lovstvo	211
Siniša Đuričić Baranja u memoarima vojvode Villarsa i lady Mary Wortley Montagu	219
Milan Vrbanus Beljsko vlastelinstvo 1766. godine – društveno-ekonomska analiza	245
Zoltán Gőzsy Katoličko svećenstvo u Baranjskoj županiji u 18. stoljeću	305
Andreja Šimičić Baranjski crkveni inventar sačuvan u Muzeju Slavonije	317
Dubravka Božić Bogović / Eldina Lovaš Struktura obitelji stanovništva reformirane vjeroispovijesti u južnoj Baranji 1750.-1850.	343
Vladan Gavrilović / Dejan Mikavica Mesta Baranjske županije prema Popisu Budimske eparhije 1755. i Popisu Ludovika Nađa 1828. godine	365
Danijel Jelaš Kartografska baština Baranje u Državnom arhivu u Osijeku	391
Mislav Zemljak / Matej Vinarić Prostorne promjene Kopačkog rita i okolnih naselja u 19. stoljeću – prilog ekohistoriji i historijskoj geografiji	407
Danijel Vojak Povijest Roma u Baranji do kraja Prvoga svjetskog rata	425
Domagoj Tomas István Bibó i međunacionalni teritorijalni sporovi u srednjoj i jugoistočnoj Europi u 20. stoljeću na primjeru Baranje	443
Željko Predojević Narativi o stanovništvu koloniziranom u južnu Baranju planom agrarne reforme i kolonizacije iz 1945. godine	471

Tünde Šipoš Živić

Tragovi koji nestaju u vodi – lik i djelo Júlije Schneider Baranyai 497

Marija Kretić Nađ / Danica Bukna

Gradska knjižnica Beli Manastir 529

Julija Barunčić Pletikosić

Razaranja kulturnih dobara u Baranji tijekom
Domovinskog rata i njihova obnova 553

Nenad Grgurica

Početak provedbe hrvatskih propisa u carinskim ispostavama
Kneževo (Duboševica) i Batina u srpnju 1997. i povratak Baranje
u državnopravni sustav Republike Hrvatske 567

Darko Mrkonjić / Zlata Živaković-Kerže

Baranja – zemlja kruha, ribe i vina 605

Fotografije sa skupa 631

Contents

Foreword	11
Program of the Conference	13
 <i>Dragana Rajković / Jacqueline Balen</i>	
Baranya – Archaeological Sites and New Knowledge on Settlement during the Neolithic and the Eneolithic	19
 <i>Igor Vukmanić</i>	
Historical Maps as a Source for Roman Localities in Baranya	41
 <i>Marija Karbić</i>	
County of Baranya and its Counts in the Middle Ages	71
 <i>Stanko Andrić</i>	
Medieval Monasteries in the Area of Today's Croatian Baranja	85
 <i>Monika Bereš / Denis Njari</i>	
Manors in Baranya in the Late Middle Ages	95
 <i>Ratko Ivanušec / Petar Seletković</i>	
The Szöllös (Hercegszöllös) Estate in the Middle Ages and the Early Modern Period and the Stratified Construction of the Medieval Church in Kneževi Vinogradi in the 13th and 18th Century	119
 <i>Andelko Vlašić</i>	
Military Roads in Baranya during the Ottoman Rule and their Impact on the Population and the Environment	147
 <i>Ferenc Vég</i>	
<i>Arte, Marte et Avitico Iure</i> : The Estates of the Zrinski Family in the Baranya County in the Second Half of the 17th Century	171
 <i>Goran Dejanović</i>	
Baranja in the Context of the New Habsburg-Ottoman War (1663-1664) with Special Reference to the Winter Raid of Nicholas VII Zrinski	193

Andrej Žmegač Bilje Palace, Eugene of Savoy and Hunting	211
Siniša Đuričić Baranja in the Memoirs of Duke Villars and Lady Mary Wortley Montagu	219
Milan Vrbanus The Belje Manor in 1766 – A Socio-Economic Analysis	245
Zoltán Gózszy Catholic Clergy in Baranja County in the 18th Century	305
Andreja Šimičić Baranja Church Inventory Preserved in the Museum of Slavonia	317
Dubravka Božić Bogović / Eldina Lovaš The Family Structure of the Population of the Reformed Confession in Southern Baranja 1750-1850	343
Vladan Gavrilović / Dejan Mikavica Settlements of the Baranya County According to the Census of the Eparchy of Buda in 1755 and the Census of Lajos Nagy in 1828	365
Danijel Jelaš Cartographic Heritage of Baranya in the State Archives in Osijek	391
Mislav Zemljak / Matej Vinarić Spatial Changes of Kopački Rit and the Surrounding Settlements in the 19th Century - a Contribution to Ecohistory and Historical Geography	407
Danijel Vojak History of the Roma in Baranja until the end of the First World War	425
Domagoj Tomas István Bibó and International Territorial Legal Disputes in Central and Southeastern Europe in the 20th Century on the Example of Baranya	443
Željko Predojević Narratives about the Population Colonized in Southern Baranja by the Plan of Agrarian Reform and Colonization of 1945	471

<i>Tünde Šipoš Živić</i> <i>Traces that Disappear in the Water - the Personality and Work</i> of Júlia Schneider Baranyai	497
<i>Marija Kretić Nađ / Danica Bukna</i> The City Library of Beli Manastir	529
<i>Julija Barunčić Pletikosić</i> The Destruction of Cultural Properties in Baranya during the Homeland War and the Reconstruction	553
<i>Nenad Grgurica</i> The beginning of the Implementation of Croatian Regulations in the Customs Offices of Kneževo (Duboševica) and Batina in July 1997 and the Return of Baranja to the State Legal System of the Republic of Croatia	567
<i>Darko Mrkonjić / Zlata Živaković-Kerže</i> Baranya – a Land of Bread, Fish and Wine	605
Photos from the Conference	631

Predgovor

Hrvatska historiografija nije se dosad u većoj mjeri bavila baranjskim povijesnim temama i pitanjima. Ovim zbornikom želimo potaknuti sustav- nije zanimanje za povijest toga tradicionalno multietničkog prostora uz Du- nav i u južnoj zoni središnje Panonske nizine.

Zbornik je rezultat znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem koji je održan 17. i 18. rujna 2020. u Osijeku. Povod održavanju znanstvenog skupa jest 100. obljetnica Trianonskog ugovora kojim je, u sklopu utvrđiva- nja granica samostalne Kraljevine Mađarske, povijesna regija i dotadašnja županija Baranja podijeljena na veći sjeverni i manji južni (jugoistočni) dio. Južni dio, smješten u kutu koji tvori sutok Drave s Dunavom, s glavnim središtima u Dardi i Pélmonostoru ili Monoštoru (od 1922. Beli Manastir), pripao je tada Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnijoj Jugoslaviji. U obnovljenom političkom okviru Jugoslavije nakon Drugoga svjetskog rata, jugoistočna Baranja postala je sastavnim dijelom Hrvatske kao jugoslaven- ske federalne jedinice te od tada zajedno sa Slavonijom tvori cjelinu slavon- sko-baranjske makroregije na istoku Hrvatske.

Skup „Baranja kroz povijest“ okupio je kompetentne izlagače iz Hrvat- ske, Mađarske i Srbije koji su u svojim referatima obradili raznorodne as- pekte i slojeve povijesti u prvom redu hrvatskog dijela Baranje, i to ne samo u posljednjih stotinjak godina, nego u ukupnom rasponu dokumentirane povijesti od starog vijeka do najnovijeg vremena: demografske, političke, upravne, gospodarske, kulturne, crkvene i socijalne povijesti. Skup je imao interdisciplinarni karakter, što je osobito izraženo u izlaganjima koja obrađu- ju teme iz arheologije i muzeologije.

Skup se prvotno trebao održati od 21. do 23. svibnja 2020. na Filozof- skom fakultetu u Osijeku, ali je zbog nepovoljnih epidemioloških prilika odgođen za rujan 2020. godine te je bio jedini povjesničarski skup koji se održao uživo te godine. U zborniku je 26 priloga sa skupa koji obuhvaćaju povijest južne Baranje od neolitika do 21. stoljeća.

Urednici

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

BARANJA KROZ POVIJEST

(Muzej Slavonije, Osijek 17.-18. rujna 2020.)

Program skupa

Četvrtak, 17. rujna 2020.

9:30-10:00 Otvaranje skupa

10:00-11:00 | Sekcija 1:

Baranja od Prvog svjetskog rata do Trianona

1. Lucija Balikić (Srednjoeuropsko sveučilište, Budimpešta):
Baranja i Baranjci u političkom jeziku britanskih i francuskih intelektualaca tijekom Prvog svjetskog rata
2. Branislav Miličić (Muzej Slavonije, Osijek):
Dva ugovora – jedan problem
(Baranja između Saint Germaina i Trianona – monetarna rješenja)
3. Sergej Filipović (Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku):
Trianonski ugovor (i Baranja) u udžbenicima povijesti

Diskusija

11:15-12:15 | Sekcija 2:

Baranja u prvoj polovici 20. stoljeća

4. Domagoj Tomas (Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku):
István Bibó i međunacionalni teritorijalni sporovi u srednjoj i jugoistočnoj Europi u 20. stoljeću na primjeru Baranje
5. Predrag M. Vajagić (Bačka Palanka):
„Baranjski glasnik“ – politički nezavisan i vanstranački list 1919–1921.

6. Ana Rajković (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod):
Emigracija baranjskih radnika nakon pada mađarske Komune u Kraljevinu SHS (1919.-1920.)

Diskusija

**14:00-15:15 | Sekcija 3:
Demografske, etničke i vjerske promjene u Baranji
od 16. do 19. st.**

7. Szabolcs Varga (Institut za povijest pri Mađarskoj akademiji znanosti, Budimpešta):
Etničke i vjerske „promjene“ na području Baranje pod „turskom vlašću“ do kraja XVII. stoljeća (dolazak i razvoj Hrvata katolika)
8. Ferenc Véghe (Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu):
Posjedi obitelji Zrinski u Baranjskoj županiji u 17. stoljeću
9. Zoltán Gózszy (Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu):
Katoličko svećenstvo u Baranjskoj županiji u 18. stoljeću
10. Veljko Maksić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku):
Pravoslavno stanovništvo Darde druge polovice XVIII. stoljeća (1777.-1800.)

Diskusija

**15:30-17:00 | Sekcija 4:
Demografske, etničke i političke promjene u Baranji
u 20. i 21. stoljeću**

11. Mislav Matišić (Turistička zajednica Osječko-baranjske županije):
Od „obećane zemlje“ do izumiranja: demografija Baranje (1910-2011.)
12. Danijel Vojak (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb):
Povijest Roma u Baranji do Drugog svjetskog rata
13. Željko Predojević (Filozofski fakultet Sveučilišta Komenski u Bratislavi):
Narativi o stanovništvu koloniziranom u južnu Baranju planom agrarne reforme i kolonizacije 1945. godine
14. Jakša Raguž (Hrvatski institut za povijest, Zagreb):
Promjena etničke strukture stanovništva Baranje tijekom i nakon Domovinskog rata 1991. – 2001. godine

15. Nenad Grgurica (Carinska uprava Republike Hrvatske, Područni ured Split):
Početak provedbe hrvatskih propisa u carinskim ispostavama Kneževo (Duboševica) i Batina u srpnju 1997. i povratak Baranje u državno-pravni sustav RH

Diskusija

**17:15-18:30 | Sekcija 5:
Kulturna baština Baranje**

16. Darko Mrkonjić i Zlata Živaković-Kerže (Osijek):
Baranja, zemlja kruha, ribe i vina
17. Tünde Šipoš Živić (Muzej Slavonije, Osijek):
Tragovi koji nestaju u vodi – lik i djelo Julije Baranyai
18. Julija Barunčić Pletikosić (Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb):
Razaranja kulturne baštine u Baranji tijekom Domovinskog rata i njihova obnova
19. Danica Bukna i Marija Kretić Nađ (Gradska knjižnica Beli Manastir): *Gradska knjižnica Beli Manastir*

Diskusija

Petak, 18. rujna 2020.

**09:30-10:45 | Sekcija 6:
Baranja od neolitika do kasne antike**

20. Dragana Rajković i Jacqueline Balen (Arheološki muzej Osijek - Arheološki muzej u Zagrebu):
Baranja - arheološki lokaliteti i nove spoznaje o naseljavanju tijekom neolitika i eneolitika
21. Tomislav Hršak (Arheološki muzej Osijek):
Batina – kneževsko središte na Dunavu s kraja kasnog brončanog i početka starijeg željeznog doba
22. Josip Parat (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod):
Rimska obitelj na nadgrobnim natpisima s područja Baranje

23. Igor Vukmanić (Arheološki muzej Osijek):
Povijesne mape kao izvor o rimskim lokalitetima u Baranji

Diskusija

**11:00-12:15 | Sekcija 7:
Baranja u srednjem vijeku**

24. Marija Karbić (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod):
Baranjska županija i njezini župani u srednjem vijeku
25. Stanko Andrić (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod):
Srednjovjekovni samostani na području današnje hrvatske Baranje
26. Monika Bereš i Denis Njari (Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku):
Vlastelinstva u Baranji u kasnom srednjem vijeku
27. Ratko Ivanušec i Petar Seletković (Konzervatorski odjel u Slavonskom Brodu):
Posjed Szöllös (Hercegszöllös) u srednjem i ranom novom vijeku i graditeljska slojevitost srednjovjekovne crkve u Kneževim Vinogradima u razdoblju od 13. do 18. stoljeća

Diskusija

**14:00-15:15 | Sekcija 8:
Baranja od 16. do 18. stoljeća**

28. Anđelko Vlašić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku):
Vojne prometnice u Baranji tijekom osmanske vlasti i njihov utjecaj na stanovništvo i okoliš
29. Goran Dejanović (Fakultet hrvatskih studija, Zagreb):
Baranja u kontekstu novoga habsburško-osmanskoga rata (1663.-1664.) s posebnim osvrtom na zimsku vojnu Nikole VII. Zrinskoga
30. Andrej Žmegač (Institut za povijest umjetnosti, Zagreb):
Biljski dvorac, Eugen Savojski i lovstvo
31. Andreja Šimičić (Muzej Slavonije, Osijek):
Baranjski crkveni inventar sačuvan u Muzeju Slavonije

Diskusija

11:00-12:15 | Sekcija 9:

Baranja u 18. i 19. stoljeću – prvi dio

32. Dubravka Božić Bogović i Eldina Lovaš (Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci – Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku):
Struktura obitelji stanovništva reformirane vjeroispovijesti u južnoj Baranji 1750. – 1850.
33. Vladan Gavrilović i Dejan Mikavica (Filozofski fakultet, Novi Sad):
Baranjska županija druge polovine XVIII i prve polovine XIX veka (Popis Budimske eparhije 1755. i Poreski zemaljski popis Ugarske 1828.)
34. Milan Vrbanus (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod):
Beljsko vlastelinstvo 1766. godine - društveno-ekonomska analiza
35. Siniša Đuričić (Darda):
Baranja u memoarima vojvode Villarsa i lady Mary Wortley Montagu

Diskusija

17:00-18:00 | Sekcija 10:

Baranja u 18. i 19. stoljeću – drugi dio

36. Danijel Jelaš (Državni arhiv u Osijeku):
Kartografska baština Baranje u fundusu Državnog arhiva u Osijeku
37. Dinko Župan (Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod):
Učitelji u školama južne Baranje od sredine 18. do sredine 19. stoljeća
38. Matej Vinarić i Mislav Zemljak (Osnovna škola Đakovo i Višnjevac):
Prostorne promjene Kopačkog rita i okolnih naselja tijekom 19. stoljeća – prilog ekohistoriji i historijskoj geografiji

Diskusija

18:15-18:30 Zatvaranje skupa

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U OSIJEKU

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
PODRUŽNICA ZA POVIJEST
SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

u suradnji s MUZEJEM SLAVONIJE, OSIJEK

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

BARANJA KROZ POVIJEST

Muzej Slavonije,
Trg Svetog Trojstva 6,
Osijek

Četvrtak
17. rujna 2020.
od 9.30 sati
Petak
18. rujna 2020.
od 9.30 sati

   MUZEJ SLAVONIJE